

це пишуть в своїх працях Л. Кобелянська, О. Кісь, І. Грабовська, В. Троян та ін.

Якщо говорити про ґендерні дослідження, то, без сумніву, – ідеї ґендерного паритету все активніше пробивають собі «дорогу» в соціокультурному просторі людського буття. Але все ж потрібно констатувати, що дослідження ґендерної рівноправності знаходиться далеко не на першому плані вітчизняної гуманітарної науки.

Українські ґендерні дослідження як теоретичний і критичний інструмент у становленні суспільства ґендерного паритету все ще небагаточисельні і на даний момент не сформували фундаментальну теоретичну основу ґендерної рівноправності, хоча слід відзначити зростаюче число публікацій з проблем ґендерної рівності.

Без сумніву, глибокі праці українських дослідниць С. Павличко, О. Забужко, Н. Зборовської, В. Агеєвої, Т. Гундорової, О. Кісь, Н. Чухим, І. Жерьобкіної, Л. Смоляр та ін. присвячені, як правило, феміністській критиці, використанню ґендерного підходу в літературній критиці, дослідженню природи «жіночого» і жінки та ін.

Вчені відмічають, що стратегія рівноправності є багатосторонньою, забезпечення реалізації цієї стратегії потребує вирішення конкретних задач, що, в свою чергу, зумовлює наявність необхідної політичної волі, законодавчих актів і механізмів їх реалізації, а також поінформованості і занепокоєності широких суспільних кіл. Слід відмітити, що цей процес неможливий без розвитку ґендерної аналітики, без ґендерної освіти в суспільстві, що, звісно, сприяло б розумінню ґендерних проблем як чоловіками, так і жінками, надало б силу як чоловікам, так і жінкам в захисті їх законних прав і свобод.

1. Воронина О. А. Глоссарий по гендерному образованию // Гендерные исследования. – М., 2006. – 512 с. 2. Грабовська І. Післямова // Пошуки гендерної паритетності: український контекст. – Ніжин, 2007. – С. 197–203. 3. Грицяк Н. Забезпечення гендерного паритету у державному управлінні як умова підвищення ефективності влади // Пошуки гендерної паритетності: український контекст. – Ніжин, 2007. – С. 95–106. 4. Луценко Е. Правовое положение женщины в Украине: вчера, сегодня, завтра // Гендерное равновесие в России. – СПб., 2008. – С. 167–170. 5. Шраг Л. Рівні можливості // Антологія феміністичної філософії. – К., 2006. – С. 664–676. 6. Hannan C. Opening Statement. – SP/201420 meeting/20 Hannan/20 June/ 20 2006. pdf.

Олександр Волков

Критика партикулярної етики дискурсу імперського суб'єкта

Автор статті аналізує основні характеристики імперського дискурсу суб'єкта-в-собі, відмінність партикулярної етики від універсальної, показуючи, яким чином її етичні норми визначають існування імперського суб'єкта, розкриваючи основні сенси існування, і як вони реалізуються в імперському дискурсі.

The author analyzes the main descriptions of the imperial discourse of subject-in-himself, the difference between the particularistic and universal ethic showing how the ethic norms determine existence of imperial subject by opening the main senses of being and how they are realized in the imperial discourse.

Актуальність дослідження партикулярної етики дискурсу пов'язана з необхідністю розуміння соціальних процесів у сучасному суспільстві, а основна проблема полягає в тому, що при їх аналізі недостатня увага приділяється моральним аспектам. Достатньо повно розроблені проблеми універсальної етики в німецькій школі дискурсу, зокрема, в роботах К.-О. Апеля, Ю. Габермаса, Д. Бьолля тощо, водночас, поза увагою залишається дослідження партикулярної етики [1, 12–14]. Мета статті полягає в з'ясуванні основних характеристик імперського дискурсу суб'єкта-в-собі. Відповідно виділяються наступні завдання: виявити відмінність партикулярної етики від універсальної; показати, яким чином її етичні норми визначають існування імперського суб'єкта; розкрити основні сенси існування, й як вони реалізуються в імперському дискурсі; слід зазначити, що партикулярна етика вперше стала предметом дослідження в роботах представників вітчизняної філософії.

а) Партикулярна етика.

Комунікативна етика з'ясовує підстави істини, виявлення якої можливе в результаті досягнення консенсусу між учасниками дискурсу на основі норм, закладених у самому дискурсі. Проте К.-О. Апель, Ю. Габермас та інші представники німецької школи дискурсу залишили поза увагою те, яким чином відбувається розуміння в умовах множинності суб'єктів, кожен із яких має «свою істину»; іншими словами, вони не зверталися до дослідження проблем партикулярної (від латин. *partio* – ділю, розділяю) етики, не універсальної, а приватної етики, яка може виступати підставою існування окремого суб'єкта. Звертаючись до проблем логіки існування суб'єкта, ми, тим самим, вирішуємо проблеми партикулярної етики, яка має прагматичний зміст, оскільки реалізація її норм відбувається в межах мовної гри при наявності комунікативного співтова-

риства, яке встановлює критерії істинності відповідно до інтересів [1]. Дане дослідження присвячене саме критиці партикулярної етики; за допомогою якої суб'єкт обґрунтовує своє існування, тим самим, конструює реальність у тій мірі, як це йому вдається, – це не означає, що суб'єкт повністю відмовляється від принципів універсальної етики, проте використовує їх тільки тоді, коли його існуванню загрожує небезпека; тоді він шукає консенсусу й орієнтується на ідеальне комунікативне співтовариство.

Критику партикулярної етики можна побудувати тільки на основі вивчення сенсів існування політичного суб'єкта, тому необхідно з'ясувати умови істинності, на яких вона побудована. Чим же тоді визначається своєрідність суб'єкта? Наявністю сенсів, що містяться в його свідомості, які визначають реалізацію владних відносин, – саме їхня різноманітність дозволяє виділити таких суб'єктів як імперський та підданський (відносини суб'єктів у вертикалі влади), протестний та солідарний (різний ступінь консенсусу), капіталістичний та соціалістичний (інші способи та підходи до розподілу благ і організації виробничих відносин). Відзначимо при цьому, що реальний суб'єкт може суміщати ознаки деяких вказаних суб'єктів; інакше кажучи, при їх виділенні ми здійснюємо абстрагування від різноманіття відносин і властивостей конкретного політичного суб'єкта.

б) Логіка існування політичного суб'єкта.

Висловлювання як складові елементи політичного дискурсу визначають існування суб'єкта, тим самим є підставою для конструювання реальності; тому етика партикулярного дискурсу приймає основні положення радикального конструювання С. Глазерсфельда, згідно з якими суб'єктивна реальність виникає в результаті того, яким чином вона задана в свідомості [4]. Проте слід мати на увазі, що радикальний конструктивізм слід доповнити положен-

ням про множинність суб'єкта. Звідси слідує наступне: реальність є результатом боротьби суб'єктів між собою, кожен з яких діє відповідно до норм партикулярної етики. При цьому в конструюванні реальності слід зазначити особливе значення імплікативних висловлювань, оскільки вони будують причинно-наслідкові відношення, зокрема відношення до майбутнього як можливої реальності. Таким чином імплікативні висловлювання встановлюють відношення між минулим, сьогоденням та майбутнім. При цьому із зміною змісту ситуації їх інтерпретація істотно трансформується, відповідно, змінюються критерії істинності; тим самим минуле постійно піддається переінтерпретації, призначення якої показав П. Рікер у «Конфлікті інтерпретацій» [8]. Підставою для переінтерпретації є норми партикулярної етики, яка ґрунтується не на консолідації, а розділенні, внаслідок чого мораль стає засобом обґрунтування приватних інтересів, а критерієм істинності, як було зазначено, виступає те, що корисно для конкретно даного суб'єкта, тільки те, що він розглядає для себе як благо.

Чому імперський, а також підданський дискурс ми виділяємо як основні? Справа у тому, що вони є втіленням відношень панування та підпорядкування як сутності влади. Відзначимо також, що влада в рівній мірі включає як панування, так і підпорядкування, оскільки неможливе панування, якщо воно не засноване на підпорядкуванні, адже інакше воно руйнується; саме тому імперський і підданський дискурс взаємно обумовлені. У чому це виявляється? У тому, що в імперському дискурсі імпліцитно присутнє підпорядкування як його іманентна сторона, – на цю особливість переживання владних відносин звернув увагу М. Вебер, позначивши її терміном легітимність [3].

с) Діалектика панування і підпорядкування.

На діалектичний зв'язок панування та підпорядкування звернув увагу Ф. Ніцше, зокрема, він визначив панування як здатність підкорятися; тому той, що володарює, здатний підпорядкувати себе необхідності, ніби прославляючи себе в приниженні [7]. Чи не про таке приниження писав Володимир Мономах, коли указував, що князь повинен служити своїм підданим [9]? На чому заснована необхідність служіння? Безумовно, на ідеї самовдосконалення, яке має джерело у вимоги «бути досконалим», або, за І. Кантом, морального імператива [6]. Тому дискурс імперського суб'єкта фактично є дискурсом, підставою якого виступає моральний імператив. Проте моральний імператив, як ми бачимо у І. Канта, передбачає наявність іншого, який ще відсутній у дискурсі суб'єкта-в-собі, тому можна припустити, що в ролі іншого виступає сам суб'єкт, який досліджує самого себе, оскільки він замкнутий на собі. Наявність такого імперативу можна пояснити, якщо дані відносини трактувати за Г. Фіхте, як тотожність Я=Я, тому тотожність Я=Я є умовою істинності [10]. Тотожність суб'єкта-в-собі має обмежений характер, оскільки він є локальним й характеризує відношення до самого себе; але воно є не лише гносеологічним, а й онтологічним, точніше екзистенціальним. У цьому стані суб'єкт утворює модус свого існування. Завдяки виявленню тотожності політичний суб'єкт вже в змозі виявити ступінь своєї досконалості, виходячи з власних переживань, які мають аксіологічну природу, оскільки за допомогою їх суб'єкт оцінює стан і можливості самого себе. Цей стан виникає як результат імперативу: «Я повинен бути досконалим!» Обмеженість дискурсу суб'єкта-в-собі полягає у тому, що такий суб'єкт не в змозі визначити міру своєї досконалості, оскільки він не бере до уваги іншого, не орієнтується на нього, а зосереджується тільки на переживанні

власного Я. Тому у такому дискурсі не з'ясовується, у чому ж повинна бути досконалість, отже, рефлексія ще має невизначений характер; як наслідок, моральний імператив без визначення ставлення до іншого не має підстав. Але, втім, саме відсутність орієнтації на іншого є передумовою для абсолютної свободи, оскільки суб'єкт може вважати свою досконалість безвідносною не лише по відношенню до іншого, а й по відношенню до себе.

d) Основні сенси існування.

У якості основного сенсу імперського суб'єкта виділимо прагнення до досконалості, що припускає усвідомлення необхідності подолання недосконалості. У яких же переживаннях виявляється цей сенс існування? Головне – це встановлення своєї повноцінності та можливості подолання будь-яких перешкод, тому він виражається в таких висловах: «Ми – кращі!», «Ми все подолаємо!»

Окрім цього, до основних сенсів імперського суб'єкта слід віднести творення, велич і перевагу, при цьому переживання кожного сенсу припускає позначення й вказівки на його протилежність. Наприклад, прояснення сенсу досконалості припускає уточнення й вказівку на те, що розуміється під недосконалістю, й це може бути слабкість, пасивність, м'якість тощо. Таким чином, зрозуміти, що таке досконалість можна тільки через з'ясування, що таке недосконалість, тобто через апофатичне визначення. Це діалектичне заперечення має феноменологічну й, водночас, екзистенціальну природу. Феноменологічну, оскільки досконалість має ідеальний зміст, але, водночас, ця ідея переживається, а її переживання втілюється, й є станом життєвого світу суб'єкта. Нагадаємо, що поняття життєвого світу, введеного Е. Гуссерлем, характеризує предметність переживання як ціле [5]. Саме тому переживання самого себе співвідноситься з можливостями його реалізації у межах життєвого світу. Далі, якщо Я є втілення досконалості, то конкретизація, що таке досконалість, можлива тільки через заперечення недосконалості. Отже, будь-яка екзистенція припускає переживання своєї протилежності, що дозволяє говорити про антиномічність екзистенційного пізнання. Втім, говорячи про пізнання, ми повинні мати на увазі, що воно має екзистенційний зміст, оскільки є підставою існування як буття у світі. За допомогою висування імперативу суб'єкт не тільки пізнає самого себе, але й ставить вимоги до свого існування, осягає його закономірності та реалізує себе. Якщо існування має суперечливий характер, то можна говорити про наявність антиномій суб'єктивного розуму, оскільки кожен імператив реалізується як здійснення раціонального рішення. Саме у розумі існування суб'єкта набуває раціональне обґрунтування, тому суб'єктивний розум дійсно містить в собі антиномії.

e) Антиномії імперського суб'єкта.

Почнемо з основної антиномії імперського суб'єкта, а саме досконалість/недосконалість, яка передбачає, що досконалість можна зрозуміти тільки через усвідомлення недосконалості та її заперечення, але тоді антиномія досконалість/недосконалість в екзистенційному плані (нагадаємо Ф. Ніцше) припускає знищення слабкого, убогого, того, що не може претендувати на подальше існування [7]. Яким чином можна подолати дану антиномію? Звичайно, тільки в результаті застосування розуму. Тільки за допомогою розуму можна зрозуміти, що заперечення недосконалості можливе не лише за допомогою деструкції, а й реконструкції, наприклад, прощення. Антиномії дискурсу імперського суб'єкта можна спостерігати в дискурсі, наприклад, перша антиномія досконалість/недосконалість припускає такі висловлювання: «Ми – кращі! Ми не може-

мо терпіти насильство та приниження людини!» Реальне здійснення цієї антиномії можна спостерігати в інститутах права, які призначені для редукції недосконалого. Тому закон можна вважати інструментом виявлення, що таке недосконалість і за допомогою чого ця недосконалість може бути усунена. Він містить у собі певний вплив, спрямований на усунення недосконалості, це вплив на суб'єкта недосконалості. Відповідно дискурс права включає визначення його різновидів, фіксацію різних проявів, і, відповідно, перелік покарань, що їм відповідають.

Друга антиномія, *творення/руйнування* виникає внаслідок усвідомлення єдності реконструкції та деструкції. Творення як засіб існування приводить до зростання тілесності суб'єкта, зміцнення, збільшення маси. Але для того, щоб створити можливість для такого творення, необхідно знищити іншого, який хоч би потенційно, може перешкодити застосувати себе у використанні простору життєвого світу. Нагадаємо, що суб'єкт-в-собі ще не передбачає наявності іншого як суперника, тим більш реального, але потреба у творенні зсередини самого себе вже припускає усунення того, що й хто може перешкодити. Таким чином, творення, про яке ми говоримо, є творення-в-собі, і водночас є руйнування іншого. Можна казати, що творчість припускає самопожертвування та принесення в жертву іншого та себе, яка може мати як нешкідливий характер, наприклад, відмова від спокою, пасивності та безтурботності, так і агресивний характер, наприклад, руйнування створеного самим собою, презирство до себе тощо. Чи можна антиномію подолати остаточно? Безумовно, ні, оскільки творення є заперечення наявного; інша справа, що у разі застосування розуму це заперечення може бути істотно обмежене й може приймати гуманні форми. Антиномія *творення/руйнування* як ніяка інша визначає продукування суб'єкта. Нагадаємо, що термін *продукування* введений Г. Фіхте для характеристики процесу самопізнання суб'єкта [10]. Продукування при дослідженні дискурсу трактується як поняття екзистенціалізму, тому воно означає нарощування суб'єктом сили, маси, потужності, тілесності. Відзначимо, що існування суб'єкта похідне від здібності до продукування, тому, якщо він не володіє такою здатністю, то його існування припиняється. Наведемо думки, в яких реалізується дана антиномія: «Ми побудуємо могутню державу, тому що ми – велика нація, навіть якщо нам доведеться багато що змінити. Ми готові до великих змін!» Таким чином, творення розглядається не тільки як акт творчості, але і як позитивна зміна стану суб'єкта.

Третя антиномія імперського суб'єкта – *велич/нікчемність*. Виникнення екзистенції величі пов'язане з рефлексією абсолютного ступеня досконалості. Переживання величі відбувається безвідносно іншого, тобто суб'єкт сам вважає себе абсолютно досконалим, він упевнений вповні у своїй перевазі до того, як визначився інший. Більш того, ця упевненість має місце, навіть якщо суб'єкт не тільки не володіє досконалістю, але й не має її, і є навіть нікчемністю. Таким чином, суб'єктивна рефлексія може приймати характер тотального заперечення реальності; але тільки в цьому випадку нікчемність можна проголосити досконалістю. Це один аспект антиномії досконалості/нікчемності, інший аспект вирішення протиріччя може полягати в тому, що імператив величі виникає із заперечення нікчемності як стану існування, тому він є імпульсом для подолання недосконалості. Усвідомлення, точніше постулювання величі, стає причиною подолання власної нікчемності, отже, є причиною активності, діловитості, не-

примиренності до недоліків тощо, що є передумовою для успішного продукування суб'єкта.

Четверта антиномія, а саме *перевага/приниження*, пов'язана з попередніми екзистенціями, а саме, з переживанням досконалості та величі. Проте її відмінність полягає в тому, що переживання переваги вимагає вказівки на іншого. Але суб'єкт-в-собі володіє здатністю переживати перевагу за допомогою визначення своєї позиції у вертикалі влади, – в цьому випадку будь-який потенційний інший не береться до уваги, навіть якщо він є сама досконалість. Тобто перевага виступає тотальним запереченням можливого кращого іншого таким чином, що інший не приймається як даність, він ніби відсутній, хоча, безумовно, реально існує. Тоді суб'єкт переваги перебуває в «гордій самоті», самоті, в якій він ставить себе на недосяжну для інших висоту. Таким чином, у переживанні переваги суб'єкта-в-собі передбачається нездатність бути приниженим, а вислів «стояти з високо піднятою головою» означає бачення себе як абсолютно здійсненого й недосяжного. Це переживання переваги може не мати підстав, якщо перевага має явний характер, проте воно виступає постулатом, який неможливо спростувати. Власна перевага розуміється як наявність у себе позитивних властивостей, які не конкретизуються, не уточнюються свідомо, оскільки інакше виникає необхідність порівняння з іншим, що принципово неможливо. Переживання переваги може привести до нездатності адекватно оцінювати себе, а, як наслідок, – до неможливості творення. Відмітимо, що у реальній практиці саме таку перевагу переживає суб'єкт як політичний злочинець.

f) Роль імперативу вдосконалення.

При розгляді дискурсу суб'єкта-в-собі з'ясовується багато питань, а головне з них: у чому полягають передумови для розвитку суб'єкта, його позитивної трансформації? Чому руйнуються сильні імперії, потужність яких могла б стати достатньою для необмеженого панування протягом невизначеного часу? Відповідь: у свідомості такого суб'єкта-в-собі відсутній імператив вдосконалення, це приводить до того, що суб'єкт пересичується, його охоплюють відчуття повного достатку, заспокоєності й небажання бути активним. І зворотне питання: чому слабкі політичні суб'єкти стають сильними і могутніми? Відповідь: у свідомості таких суб'єктів сформувався імператив вдосконалення.

Залишається не з'ясованим, яким чином без орієнтації на іншого виникає такий імператив? Його виникнення можна пояснити основним постулатом трансцендентальної прагматики К.-О. Апеля, згідно якого будь-який політичний суб'єкт належить комунікативному співтовариству [1]. В цьому випадку, навіть за відсутності орієнтації на іншого, суб'єкт інтуїтивно усвідомлює своє місце в ідеальному та реальному комунікативному співтоваристві, за К.-О. Апелем, або життєвого світу, за Ю. Габермасом. Інакше кажучи, належачи до комунікативного співтовариства, суб'єкт, водночас, в змозі редукувати іншого, окрім самого себе, в результаті відмовляється бачити й сприймати кого-небудь, окрім самого себе. Але тоді виникнення імперативу – це прояв інтуїції, як особливого роду прозріння, коли суб'єкт переживає свій стан, не звертаючись до іншого, при цьому належачи до комунікативного співтовариства. Така інтуїція має феноменологічну природу, оскільки суб'єкт бачить себе в ідеальній сфері; водночас, така інтуїція є екзистенційною, оскільки імператив, точніше його зміст, визначається модусом існування, тобто його якістю, крім того, модальністю, тобто можливостями, які обумовлені даним станом свідомості суб'єкта. Імператив

реалізується в прагматичній інтенції, в якій визначається не тільки предмет, на який спрямована свідомість, але й те, яким чином на нього впливати, що й яким чином змінювати, й таким предметом виступає сам суб'єкт.

Характер інтенції дозволяє не брати до уваги суб'єктові свій стан на цей момент; це можливо в результаті операції трансцендування, тобто виходу суб'єкта за свої межі. Якщо суб'єкт виходить за межі самого себе, тоді незрозуміло, чому він розглядається як суб'єкт-в-собі? Справа у тому, що трансцендування можливе по відношенню суб'єкта до самого себе, тим паче, що такий суб'єкт належить до комунікативного співтовариства, навіть якщо він довільно виносить самого себе з нього. Ззовні трансцендування суб'єкт не в змозі рефлектувати, інакше змістом переживання була б дзеркальна копія самого себе. Таким чином, саме в трансцендуванні міститься передумова для розвитку, розвитку діалектичного, оскільки ствердження суб'єкта реалізується за допомогою заперечення. Діалектика дискурсу суб'єкта-в-собі полягає в тому, що самозаперечення є засіб самоствердження, тим самим, розвитку. При цьому це заперечення має трансцендентальний характер, внаслідок чого суб'єкт заперечує свою даність, відповідно, вважає себе абсолютно іншим, зокрема, абсолютно досконалим, таким, кого не можна принизити, який не може бути слабким, кому не можна сумувати, скаржитися тощо. Не припиняючи бути самим собою, тобто даністю для себе, такий суб'єкт, проте, в трансцендуванні відмовляється від достовірності самого себе; у цьому випадку можна, використовуючи термінологію К.-О. Апеля, стверджувати, що суб'єкт контрфактично передбачає, вважає, яким він повинен бути, але це «як повинно бути» приймається за наявність.

Висновки:

1. Для критики етики партикулярного дискурсу особливу актуальність набуває положення трансцендентальної прагматики К.-О. Апеля про ідеальне комунікативне співтовариство, яке стає основою дослідження особливостей дискурсів з різним модусом свідомості.

2. Суб'єкт політичного дискурсу є одиничність, яка дана через множинність, що утворює сукупність локальних суб'єктів; також треба розрізняти суб'єкта-в-собі як позицію, в якій суб'єкт інтуїтивно встановлює свою достовірність; саме в дискурсі суб'єкта-в-собі стає можливим формування сутності суб'єкта.

3. Основою нормативів партикулярної етики є увявлення про істину як про те, що забезпечить успіх, розвиток, добробут тощо; етика партикулярного дискурсу приймає основні положення радикального конструювання реаль-

ності, доповнюючи його положенням про множинність суб'єкта, тому конструювання реальності розглядається як результат боротьби суб'єктів.

4. Присутність відмінності сенсів існування дозволяє виділити таких суб'єктів, як імперський і підданський (відносини суб'єктів у вертикалі влади), протестний і соціалістичний (різний ступінь консенсусу), капіталістичний і соціалістичний (інші способи та підходи до розподілу благ і організації виробничих відносин).

5. Особливе значення для суб'єкта має наявність у свідомості імперативів як актуалізованих сенсів існування, які визначають зміст дискурсу; своєрідність імперативу визначається модусом свідомості політичного суб'єкта, що обумовлює своєрідність переживань, протесту, імперативу, наприклад, імперського суб'єкта, не завжди має моральний характер.

6. Сенси існування імперського суб'єкта внутрішньо суперечливі, оскільки реалізуються через свою протилежність; антиномічний характер логіки існування дозволяє виділити наступні антиномії: досконалість/недосконалість, творення/руйнування, велич/нікчемність, перевага/припущення.

7. Не дивлячись на істотні недоліки імперського суб'єкта, слід мати на увазі, що саме він володіє значними потенціями для розвитку. Цей висновок актуальний для українського суспільства, оскільки вихід з кризи, як це не парадоксально, можливий за умови, якщо прийняти сенси існування імперського суб'єкта.

1. *Апель К.-О.* Трансформация философии / Пер. с нем. В. Куренного, Б. Куратова. – М., 2001. – 338 с. 2. *Барт Р.* Мифологии: Пер. с фр. С. Зенкина. – М., 2004. – 314 с. 3. *Вебер М.* Избранные произведения: Пер. с нем. – М., 1990. – 808 с. 4. *Глазерсфельд Э. фон.* Введение в радикальный конструктивизм // Вестник Московского университета. – Серия 7. – 2001. – № 4. – С. 59–81. 5. *Гуссерль Э.* Собрание сочинений. – Т 3 (1). Логические исследования. Исследования по феноменологии и теории познания: Пер. с нем. В. И. Молчанова. – М., 2001. – 471 с. 6. *Кант И.* Сочинения: В 6 т. / Под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзенмана. – М., 1966. – Т. 5. – 564 с. 7. *Ницше Ф.* Так говорил Заратустра: книга для всех и ни для кого: Пер. с нем. Ю. М. Антоновского. – СПб., 2008. – 236 с. 8. *Рикер П.* Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике: Пер. с фр. И. С. Вдовинной. – М., 2002. – 622 с. 9. *Русская философская мысль: Хрестоматия / Сост. Е. В. Вяткина. – М., 2004. – 369 с.* 10. *Фихте Г.* Факты сознания. Назначение человека. Наукоучение: Пер. с нем. – Мн.; М., 2000. – 784 с. 11. *Фуко М.* Слова и вещи. Археология гуманитарных наук: Пер. с фр., Вступ. ст. Н. С. Автономовой. – М., 1977. – 488 с. 12. *Хабермас Ю.* Вовлечение другого. Очерк политической теории: Пер. с нем. Ю. С. Медведева, под ред. Д. В. Складнева. – СПб., 2001. – 417 с. 13. *Хабермас Ю.* Моральное сознание и коммуникативное действие: Пер. с нем. / Под ред. Д. В. Складнева. Изд. 2. – СПб., 2006. 14. *Хабермас Ю.* Философский дискурс о модерне: Пер. с нем. – М., 2003. – 416 с. 15. *Хайдеггер М.* Что зовется мышлением?: Пер. с нем. – М., 2007. – 351 с.

Ірина Грабовська

Українська «жінка-лицар» між життям та інтелектуальною традицією

Аналізується феномен «жінки-лицаря» в українській культурі та історії з позицій гендерних постколоніальних студій.

The phenomenon of «female knight» in the Ukrainian culture and history from the standpoint of gender postcolonial studies is analyzed in this article.

Відомо, що у національно-визвольних змаганнях українського народу початку та середини ХХ ст. досить активну участь брали жінки. Вони очолювали громадські організації націоналістичного спрямування, були представницями українських інтересів на міжнародній арені, воювали в лавах ОУН-УПА, працювали на українську справу на окупованих німецько-фашистськими військами землях України, як то було, наприклад, із Оленою Телігою, не кажучи вже про по-

сильну допомогу, яка надавалися жінками українських сіл і міст бійцям ОУН-УПА та українського підпілля. Чимало їх, чий імена і до цього часу залишаються невідомими, загинули в застінках гестапо та НКВС лише за те, що допомагали українській справі. Саме завдяки такому жіноцтву в українській культурі витворився та продовжує функціонувати образ «Великої жінки», «жінки-лицаря», мужньої особистості «без страху та докору».